

ELS TREBALLS I LES CURES

Sobre drets, reivindicacions i polítiques amoroses entorn de les feines de la llar i les cures

Karina Fulladosa-Leal, Isabel Escobar, Rocío Echeverría, Lisette Fernández

[Nadia Sanmartin](#)

“Els diuen que és sobre l’amor, nosaltres diem que és treball no remunerat...”
Silvia Federici, 2013, p. 32.

Des de fa dècades, els debats sobre el treball de la llar i de les cures (TLC) han estat centrats en donar valor, visibilitat i reconeixement al treball que es fa portes endins, però que és la base per al sosteniment de les nostres vides. Aquests debats, com planteja Lourdes Benería (1999/2005), encara romanen inacabats, però des de diferents àmbits, tant associacionistes com des del moviment sindical de treballadores domèstics i assistencials, estan duent a terme accions concretes per treure a la llum les desigualtats socials que es viuen en aquest sector laboral.

El TLC s’ha considerat socialment com una de les funcions que corresponen a les dones, per la qual cosa se li dona el lloc de “naturalitat” i a partir del que coneixem com a divisió internacional del treball, com a part de la reserva de mà d’obra feminitzada dels països anomenats “tercermundistes”, per satisfer les necessitats dels països del Nord. Això ha tingut dues conseqüències. D’una banda, que gran part del TLC es faci en la família i en l’àmbit domèstic el converteix en un treball socialment invisible. És així com l’espai de reproducció social, que forma part del procés de la vida, no gaudeix del mateix

reconeixement que l'espai productiu, sinó que s'estableix entre ells una jerarquia, un component de valor, fruit d'una llarga tradició patriarcal. I aquesta cadena de significants és el que porta a considerar-lo com un treball que no requereix cap esforç i per tant no sigui generador de drets socials.

D'altra banda, la forma del mercat neoliberal ha transformat les relacions laborals, flexibilitzant, precaritzant i deslocalitzant la força de treball. Les "crisis" que estan vivint els països del Sud degut als espolis de recursos naturals, de la força de treball i al desmantellament de les comunitats mitjançant la implementació de les polítiques d'ajustament econòmic, han generat moviments migratoris d'un gran sector d'aquestes poblacions. En aquest sentit, el TLC no només s'ha feminitzat, sinó que també s'ha racialitzat, generant una indústria dels afectes (Precarias a la deriva, 2004). El mercat transnacional de cures i del treball a domicili ja no es produeix com abans en un moviment del camp a la ciutat, sinó que involucra dones migrants a nivell transnacional.

Així doncs, es manifesten noves complexitats en la transformació i integració dels mercats, de la geografia, del treball, de la territorialitat, de les formes jurídiques i de la força de treball sexuada i racialitzada, la qual cosa fa que necessitem altres anàlisis per abordar aquests debats a partir de les polítiques de la globalització, entrelaçant no només les desigualtats de gènere i classe, sinó també de raça, de situació administrativa "regular" o "irregular", entre d'altres.

Les feines de la llar i de les cures no només s'han feminitzat, sinó que també s'han racialitzat, generant una indústria dels afectes. El mercat transnacional del treball a domicili i les cures ja no es produeix com abans, en un moviment del camp a la ciutat, sinó que involucra dones migrants a nivell transnacional

Amb aquesta finalitat, hem generat una breu discussió entre les autores i les activistes de Sindihogar, el primer sindicat independent i plural de treballadores de la llar i assistencials, que té el seu àmbit d'actuació a Catalunya on duu a terme la seva acció política des de 2011. El sindicat de TLC és fruit de la transformació de múltiples experiències associatives, de les quals les treballadores formàvem i formem part, cap a la construcció d'una organització de base sindical. Les reivindicacions en aquest sentit són la lluita pels drets com a treballadores i la denúncia de les condicions de precarietat en aquest sector. Econòmicament, estar en una economia submergida, amb baixos salaris, comporta la falta de cobertura de desocupació; mentre que a nivell polític tenir un baix nivell d'organització a causa de les característiques pròpies d'aquests llocs de treball suposa dificultats per a la negociació; i a nivell social, significa tenir un lloc de treball amb una forta devaluació i infravaloració, discriminat per raça/ètnia, gènere, sexualitat. D'altra banda, també es posa èmfasi en no estar afiliades a cap altre sindicat, ja que els seus membres expressen el seu desig de ser independents i no ser una entitat guiada per orientacions polítiques o sindicals

externes, sinó per la defensa dels drets de persones que representen.

A partir d'aquesta breu introducció al tema i al posicionament de Sindihogar, ens agradaria presentar tres nivells de discussió. En primer lloc, preguntant-nos quines són les situacions actuals de les treballadores domèstiques i de cura d'acord amb la seva experiència i el seu coneixement com a activistes. En segon lloc, que estan aportant aquestes lluites als diferents feminismes. I, finalment, quines són les principals demandes formulades als poders i a les polítiques públiques, que serien desitjables i necessàries per caminar cap al ple reconeixement i dignificació d'aquestes feines.

La situació actual de les treballadores domèstiques i de cures

Considerem que la situació de les treballadores domèstiques i de cures a l'Estat espanyol i a Catalunya és d'una precarietat absoluta, ja que és travessada per diversos tipus de desigualtats, com hem esmentat anteriorment. Hi ha un abandonament total del sector, no només a nivell de reconeixement i valorització, sinó de suport emocional al col·lectiu. Ja que som majoritàriament dones migrants i algunes de nosaltres estem en situació irregular, això comporta situacions de gran vulnerabilitat.

A la vegada, considerem que aquesta precarietat té diverses facetes. A nivell laboral, ens trobem amb les lleis que existeixen a l'Estat espanyol, com a la Fortalesa Europa, que afavoreixen l'explotació en els nostres llocs de treball i generen totes les condicions per ser siguem les esclaves del segle XXI. Nosaltres carreguem amb l'estigma social segons el qual per cuidar i netejar no es requereixen habilitats, i sembla que a nivell social considerem que fer tasques d'atenció, de neteja i de treball domèstic no requereix cap capacitat intel·lectual o coneixement, que és una cosa mecànica i que ho duen a terme persones que no són capaces de fer altres coses. És un treball que està socialment molt infravalorat i al qual no se li dona el valor que realment té. Aquesta situació també es veu reforçada per la idea sexista segons la qual les dones tenim aquesta capacitat innata d'assumir les responsabilitats de cura i neteja.

D'altra banda, entenem que no és casual que la nostra manera d'accedir al mercat laboral estigui totalment condicionada per la Llei d'estrangeria, juntament amb la necessitat que té aquest país de tenir persones que treballin en les tasques d'atenció. D'aquesta manera es va generant un doble handicap, d'una banda, nosaltres que venim d'altres llocs habitualment soles, i que necessitem un lloc per viure i treballar, i de l'altra, gent local que necessita atenció. Per això, les llars de les persones que cuidem acaben sent els nostres llocs de treball i residència; treballadores internes, sense horaris de treball definits, ni pagament d'hores extraordinàries i en general en situacions de molt abús ja que les lleis deixen tot lligat perquè així sigui, sense una inspecció de treball capacitada per abordar el tema, que no inspecciona en els casos d'abús i que ara mateix no és un interlocutor eficaç en la regulació de la relació laboral. Això és degut al fet de tractar-se d'una feina duta a terme en un espai que està determinat per allò privat i no per allò públic, on es genera una infinitat de situacions i irregularitats que, com es produeixen en aquest àmbit privat, són d'escassa o difícil denúncia, amagant-se rere les portes, entre d'altres, abusos amb moltes

capes, des del psicològic fins al físic i sexual.

Nosaltres carreguem amb l'estigma social segons el qual per cuidar i netejar no es requereixen habilitats. Sembla que a nivell social considerem que fer tasques d'atenció, de neteja i de treball domèstic no requereix cap coneixement o capacitat intel·lectual; que és una cosa mecànica i que ho duen a terme persones que no són capaces de fer altres coses

Moltes anem entenent, sobretot per mitjà de la nostra participació en organitzacions com Sindihogar, que no pot ser una feina d'entrega absoluta, que hem de treballar el que sigui correcte, perquè les persones per a qui treballem no li donen valor i nosaltres hem de valorar tant el nostre treball com la nostra cura. Pensem que això no és una cosa donada, sinó un procés. Aquesta experiència és de primera mà, ja que per exemple una de nosaltres ho ha viscut en la seva pròpia feina. Després d'haver caigut dues vegades en diferents llocs de treball i haver vist el desinterès tant de la gent per a qui treballava com de l'atenció dels serveis sanitaris, que ni tan sols van poder tramitar l'accident com a accident laboral, ja que estava treballant per hores fent tasques neteja en domicilis particulars. En general, si no sempre es produeix aquest tipus de situacions, llevat dels casos tutelats per les empreses de col·locació, i això també, només en cas d'estar en una situació administrativa regular, la qual cosa implica que aquestes situacions es troben fora de la legalitat, perquè estem excloses de l'àmbit d'aplicació de la Llei de prevenció de riscos laborals, de 1995.

En relació amb la precarització econòmica, les diferents experiències ens porten a assenyalar que les condicions en les que ens trobem les treballadores són pitjors que fa uns anys, sobretot a nivell econòmic, on els salaris són molt baixos i els horaris molt extensos. En qualsevol cas, malgrat la situació precària, a Catalunya s'està millor que en altres parts de l'Estat espanyol, segons la nostra experiència i relació amb altres companyes que comparteixen les seves vivències amb nosaltres des d'altres indrets. D'acord amb la nostra experiència i el que es comparteix dins de Sindihogar considerem que hem tingut una pèrdua salarial del 30% en deu anys.

Des de l'entrada en vigor de la normativa 1620/2011 estàvem esperant arribar al 2019 per entrar en el règim general de la Seguretat Social, de manera a que fins i tot si perdem la feina, puguem comptar amb les nostres cotitzacions i cobrar l'atur. Però l'aprovació definitiva dels pressupostos generals de l'Estat proposada pel Partit Popular va ajornar l'equiparació de drets amb el règim general fins al 2024. L'esmena núm. 6777 encara ens deixa en la precarietat i ens discrimina deixant un cop més fora del nostre abast la possibilitat d'accedir a condicions dignes de treball. Per tant, ens col·loca la en un punt crític perquè demostra la falta d'interès de les administracions públiques pel que fa a l'estat del col·lectiu de treballadores i la seva clara intenció de perpetuar aquest estat de coses, especialment quan el pes de la lluita ho deixa clar. I això és un desinterès cap a les dones,

la migració, i els drets de les treballadores domèstiques i de cures. En aquest sentit, nosaltres visualitzem clarament que també és una manera patriarcal de fer front a aquest àmbit laboral, tot i que des del col·lectiu intentem lluitar i organitzar-nos per fer visibles i generar drets laborals.

A més, no és la nostra única reivindicació, tenim diverses problemàtiques, com ara les companyes que treballen d'interne, que hem esmentat anteriorment, o la importància com a dones migrants d'estar empadronades, ja que la majoria de nosaltres ens trobem en una situació en la que les persones per les que treballem no volen empadronar-nos i això significa que no existim, ja que si no es pot comprovar amb el padró que vivim aquí mai no podem millorar la nostra vida ni modificar la nostra situació administrativa, i això té a veure amb la Llei d'estrangeria abans esmentada. Probablement sense això tampoc no puguem postular per altres tipus de feina si així ho desitgem.

Finalment, hi ha una precarietat que sovint no s'esmenta i que té a veure amb la nostra emotivitat. Esmentem aquest aspecte ja que és el menys tingut en compte, és a dir, que la nostra salut emocional és sens dubte un eix vital de les nostres existències, que el capitalisme juntament amb el patriarcat invisibilitza constantment. Aquesta idea dels treballador(e)s disposats a anar a la seva feina cada dia per fer el que s'ha de fer; pel que ens paguin, sense queixar-nos i acceptant els que ens han tocat, és impossible perquè generalment migrem expulsades dels nostres territoris, més que pel desig de sortir i afrontar el que està fora, molt sovint perquè estem passant per situacions difícils de violències, tant econòmiques com sexuals, socials i/o polítiques.

En decidir emigrar topem amb la realitat, amb la dura realitat de saber que sense papers no som persones, que sense un passaport europeu no tindrem llibertat de moviment, que sense el número d'identificació d'estrangers no podrem treballar, que sense treball no podrem tramitar la nostra residència

En definitiva, ateses les condicions existents és un procés que requereix acompanyament tal com ho hem experimentat a Sindihogar. Ja que ens produeix un gran desgast d'energia vital, de ganes de viure, de desig d'aprendre, de créixer. En decidir emigrar topem amb la realitat, amb la dura realitat de saber que sense papers no som persones, que sense un passaport europeu no tindrem llibertat de moviment, que, sense el número d'identificació d'estrangers, no podrem treballar, que sense treball no podrem tramitar la nostra residència. De més a més, gràcies a unes lleis racistes com la Llei d'estrangeria, hem d'esperar tres anys, i estar en situació de clandestinitat, abans de començar a fer els tràmits per poder tenir un permís de treball, buscant també una manera d'empadronar-nos. I finalment, sabent que durant aquests tres anys per a algunes i molts més per als altres, poden fer-nos un control d'identitat, trobar-nos en una situació irregular i enviar-nos a un CIE (Centre d'Internament per a Estrangers i Estrangeres).

Les nostres contribucions al feminisme

És una paradoxa social, ja que es diposita una confiança total en les dones que entrem en aquestes llars per cuidar i comprometre'ns amb les persones que cuidem o de qui netegem les llars, en aquest l'espai de l'anomenada vida privada, i al mateix temps es dubta que es requereixi algun tipus de capacitat per dur a terme aquesta tasca. Un treball feminitzat, on hem de fer un llarg viatge també per apoderar-nos i entendre que fem una feina que és el pilar fonamental de les nostres societats, perquè també hi vivim. Atès que l'estigma social el carreguem sovint nosaltres mateixes com treballadores domèstiques i de cura, amb el consegüent desgast de l'autoestima i de l'amor propi.

Som dones lluitadores, que reivindicuem que tenim diverses capacitats i que estem treballant en l'àmbit de la cura perquè és on ens ha situat l'Estat espanyol, que estem molt convençudes que és una feina que ha de ser revaloritzada i visibilitzada i al mateix temps diem que som capaces d'aportar i generar altres coneixements i experiències vitals.

La nostra contribució al feminisme és molt important sobretot des d'aquests territoris, cal que s'entengui que existim dones diverses i que aquestes diversitats que no les volem destacar perquè volem marcar la diferència com quelcom negatiu, sinó que volem que s'entengui que no aconseguirem un món feminista, si la condició de desigualtat entre unes dones i altres és profundament desigual.

És per això que el nostre treball també es basa en fer visibles els privilegis d'algunes sobre les altres, perquè aquestes companyes lluitin al costat nostre per uns privilegis que en realitat són uns drets negats a algunes de nosaltres. Les realitats de les dones que procedim d'antigues colònies són vitals per als relats de les lluites feministes d'aquests territoris, ja que poder entendre aquests processos des d'ambdós llocs ajudaria a entendre els entramats i ajudar-nos a pensar amb més claredat des d'on podem manifestar la nostra intenció de canvi. Per entendre també que tots els desplaçaments de dones que busquen millorar les seves condicions de vida, representen la lluita de les dones en resistència, tant contra el colonialisme que es produeix des d'aquests llocs com el que portem interioritzat pels més de 200 anys de dominació.

Les realitats de les dones que procedim d'antigues colònies són vitals per als relats de les lluites feministes d'aquests territoris, ja que poder entendre aquests processos des d'ambdós costats ajudaria a entendre els entramats i pensar amb més claredat des d'on podem manifestar la nostra intenció de canvi

Creiem que, com a feministes, és urgent col·locar en l'agenda política la lluita perquè la Llei d'estrangeria sigui abolida, perquè és una llei que perpetua la vulnerabilitat de drets de moltíssimes persones, majoritàriament dones que estan migrant per diversos motius.

Finalment, la nostra contribució al feminisme té a veure amb l'experiència de moltes de les nostres companyes en la construcció d'un moviment de base, que es trasllada en emigrar, en la visió que les dones sempre ens hem organitzat des de baix per transformar i crear altres possibilitats per a les nostres famílies i pobles. Això fa que Sindihogar tingui una gran capacitat d'autogestió que influeix molt clarament en la nostra forma de fer política, que hem construït a partir dels encerts i dels errors, però amb la convicció de fer per manera que totes hi puguem prendre part. Això crea diferents espais d'activisme, tant representats per assemblees setmanals, les jornades d'art i mimopolítica, teatre dels oprimits, com en les formes més tradicionals de la militància a través de manifestacions, vagues i presència al carrer.

Debats i demandes a l'administració pública

Creiem que, a nivell comunitari, entre les dones del sector hem anat fent moltes coses, però una vegada més no tot pot recaure en nosaltres. La reproducció de la vida, l'organització social de l'atenció, ha de situar-se més enllà del sistema productiu capitalista i això requereix la concreció de polítiques públiques per a una veritable organització social de l'atenció.

És per això que necessitem que les administracions públiques siguin responsables i s'encarreguin d'aquestes qüestions, per a la qual cosa s'han de produir urgentment profunds canvis de política, com ara la derogació de la Llei d'estrangeria com a base vital per poder viure una vida digna. Així mateix, també cal un reconeixement absolut com a treballadores que ens inclogui totalment al règim general de la Seguretat Social.

Ateses totes les condicions d'aquestes feines tal com les hem anat descrivint en altres llocs i a les administracions públiques, una altra de les demandes urgents d'aquest sector és la necessitat de disposar d'un telèfon vermell. Això permetria a les treballadores rebre un servei d'atenció especialitzada, tant en qüestions de denúncies d'abusos com de maltractament psicològic i no sentir-se exposades a una possible expulsió per la seva situació administrativa irregular.

En moltes de les reflexions tant dins del sindicat com en altres organitzacions de dones del TLC, estem analitzant la necessitat de disposar de llars d'acollida. Considerem que seria una veritable política ja que cada vegada surten a la llum més casos de companyes que han patit algun tipus de maltractament dins de les llars on treballen. Això seria un incentiu per a les treballadores domèstiques i assistencials que es troben en situació de violència masclista, o que s'hagin quedat sense casa, ja que la normativa ens exposa a acomiadaments per desistiment, és a dir, sense haver-ne de justificar causa o raó. Considerem que això pot ser un pas cap a un suport integral, on poder comptar amb un lloc per dormir, menjar, amb espais de suport psicològic, i també espais de formació, espais de cura, d'esbarjo. Si això es portés a terme, podria ser un acte de reparació i de justícia per a totes aquelles companyes que hem migrat i hem passat, per l'angoixa de no poder moure'ns lliurement, de ser propenses a l'explotació, de ser estigmatitzades i útils només per a un àmbit de feina que se'ns ha assignat més enllà de les nostres capacitats, professions o

desitjos.

Finalment, d'acord amb les demandes que també hem treballat al llarg de la nostra participació a la Taula de defensa dels drets de les treballadores domèstiques, de neteja i de cura, s'ha apuntat moltíssimes vegades la necessitat de crear campanyes de sensibilització per a les persones que ens donen feina i la societat en general, i de formar els treballadors i les treballadores en els seus drets laboral perquè aquests llocs de treball siguin reconeguts i visibilitzats.

Algunes reflexions finals

“No cregueu que teniu drets. És a dir, no ofusqueu o deformeu la justícia, però no cregueu que es pot esperar legítimament que les coses succeeixin de manera conforme la justícia; sobretot tenint en compte que nosaltres mateixos estem molt lluny de ser justos”

Simone Weil [1]

Segons el nivell de debats que s'han plantejat al llarg d'aquest viatge, hi ha una dimensió preponderant respecte als drets que cal transformar de manera urgent i reivindicar, des de diferents posicions de la societat, al voltant del treball domèstic i l'atenció, com ara el treball domèstic i de cura, tal com hem anat exposant.

Si volem societats més justes, és ineludible el treball que haurem de fer per visibilitzar i dotar de valor i reconeixement un sector laboral que és un dels pilars fonamentals per al sosteniment de la vida. I en aquest sentit, no hi podrà haver un projecte just que no tingui en compte tenir cura d'aquelles que cuiden.

Això implica grans reptes no només a nivell personal sinó també col·lectiu. Entendre que les tasques assistencials són una coresponsabilitat del conjunt de la societat, implica la transformació de unes societats profundament capitalistes, racistes i patriarcals cap a la construcció d'altres models que impliquin posar la vida al centre de tot.

Si volem societats més justes, és ineludible visibilitzar i dotar de valor i reconeixement un sector laboral que és un dels pilars fonamentals per al sosteniment de la vida. No hi podrà haver un projecte just que no tingui en compte tenir cura d'aquelles que cuiden

No obstant això, fent referència a la cita que encapçala aquestes ratlles, no pretenem només quedar-nos en el nivell material, sinó que hem d'imaginar altres formes de legitimació de les nostres existències. I això és en part el que comparteixen les companyes de Sindihogar, on la política amorosa genera la subversió d'unes normes i lleis restrictives,

cap a la possibilitat i oportunitat de trobar altres maneres de relacionar-nos. No només des de la construcció d'una política racional i lògica, sinó des de la creativitat i la intuïció de la validació entre unes i altres, conscients de les seves diferències i dificultats per als acords dins del propi col·lectiu, però apostant per confluïr en una cosa que els és comuna, com la defensa, visibilització i la dignificació del seu treball.

Per tant, és fonamental el suport als col·lectius de treballadores domèstiques i de cures, ja que qüestionen i col·loquen al centre dels debats públics les desigualtats socials, de classe, gènere i raça a les que moltes dones ens enfrontem diàriament. Però sobretot, també es genera des de diferents àmbits de relació (assemblees, trobades, sortides, conferències) una altra manera d'estar juntes, on validem la nostra existència més enllà de la llei, gestant una justícia digna de nosaltres.

Aquesta política amorosa no està lluny del nivell material de les nostres vides i cossos, sinó que es construeix a partir d'aquest teixit i conjunt de relacions, on les dones posen a treballar el seu sentit de solidaritat i suport mutu. Aquestes polítiques amoroses podrien ser perfectament fagocitades per les autoritats públiques sense recel dels col·lectius, perquè hi ha un profund anhel que les seves lluites siguin escoltades i les seves necessitats concretades, també. Per tant, és important assenyalar que si realment volem cuidar el que cuiden, hem d'apostar per arribar allà on les associacions i els sindicats no poden, com ja s'ha esmentat, tant per derogar lleis restrictives, com per establir llars d'acollida, la possibilitat que les dones es pugui empadronar a tot el territori de Catalunya, com un compromís amb l'atorgament de recursos per als col·lectius i sensibilitzar el conjunt de la societat sobre aquests temes.

Aquest article s'ha realitzat a través de la polifonia de veus en relació amb els treballs de la llar i de les cures, en la intersecció de diferents coneixements i abordatges d'aquesta temàtica. S'ha elaborat de forma col·lectiva, amb la coordinació de l'autora principal, Karina Fulladosa-Leal.

NOTES

1 — Librería de Mujeres de Milán (1987). *No creáis tener derechos*. Madrid. Horas y Horas. 1991.

BIBLIOGRAFIA

Benería, Lourdes (1999/2005). *El debate inconcluso sobre el trabajo no remunerado*. A D. Rodríguez and J. Cooper (eds.). *Debate sobre el trabajo doméstico. Antología*. Mexico: Institute of Economic Research, National Autonomous University of Mexico (UNAM), pp. 53-90.

Federici, Silvia (2012). *Revolution at Point Zero. Housework, Reproduction, and Feminist Struggle*. PM Press.

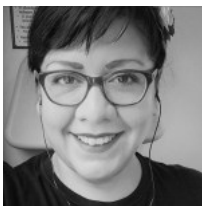
Precarias a la deriva (2004). *A la deriva por los circuitos de la precariedad femenina*. Madrid: Traficantes de Sueños.

Karina Fulladosa-Leal

Karina Fulladosa-Leal és activista a Sindillar/Sindihogar (sindicat de treballadores de la llar i les cures) des del 2011. A més, és doctora en Psicologia Social per la Universitat Autònoma de Barcelona i col·laboradora en la gestió de projectes a la Bonne, Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison. És part del grup de recerca Fractalitats en Investigació Crítica (FIC) de la UAB.

Isabel Escobar

Isabel Escobar és una de les fundadores del sindicat independent de les treballadores de la llar i de les cures, Sindihogar/Sindillar, que va néixer l'any 2011. Ha estat presidenta del sindicat i ara té funcions dins l'equip directiu. Es dedica de manera professional als treballs de la llar i les cures i és acompanyant de persones en processos terminals. En la seva activitat professional a Xile, treballava com a comerciant.

Rocío Echeverría

Rocío Echeverría és peruana, mare, treballadora de la llar i les cures i comunicadora social, graduada per la Universitat San Marcos de Lima, Perú. És activista del primer sindicat de treballadores de la llar i les cures Sindihogar/Sindillar. Viu a Barcelona des de fa tres anys.

Lissette Fernández

"Ramona" Lissette Fernández és activista de Sindillar, comunicadora i fotògrafa, i actualment es dedica a les cures. Des de fa dos anys, viu a Barcelona, on va començar a desenvolupar la seva feina com a fotògrafa enfocada en la línia del registre documental, el relat de la vida i els carrers de Barcelona. Desenvolupa la comunicació amb perspectiva feminista al sindicat de dones treballadores de la llar i les cures Sindillar/Sindihogar. Actualment, treballa de manera independent, milita i s'organitza a Sindillar, on ha après la base de l'economia feminista, solidària i responsable.